

Editura WaRo-Heidelberg
«O editură puțin mai altfel»

Liviu Rebreanu

GLASUL INIMII

Nuvele, Schițe și Povestiri

Vol. I

WaRo
Verlag

Coperta:
Sava Henția (n. 01.02.1848 – d. 21.02.1904) – *Izvorul*
© WaRo-Verlag Heidelberg, 2023

© Public Domain
© e-Book: WaRo-Verlag Heidelberg, 2023
© Printausgabe: WaRo-Verlag Heidelberg, 2023

Alle Rechte vorbehalten, insbesondere das des
öffentlichen Vortrags, der Übertragung durch Rundfunk und Fernsehen
sowie der Übersetzung, auch einzelner Teile.

Kein Teil des Werkes darf in irgendeiner Form
(durch Fotografie, Mikrofilm oder andere Verfahren)
ohne schriftliche Genehmigung des Verlages reproduziert
oder unter Verwendung elektronischer Systeme
verarbeitet, vervielfältigt, oder verbreitet werden.
Gesamtherstellung: WaRo-Verlag, Heidelberg

ISBN 978-3-949244-13-1

www.waro-verlag.de

Glasul inimii

Spre seară, așa când se împreună ziua cu noaptea, Codrea obișnuiește să se așeze pe pragul tinzii, să-și vâre luleaua de lut roșcat între măsele și să se certe cu baba.

— Hm... Măă... Ce știi tu și cu feciorii tăi?... Voi toți împreună nu faceți cât o ceapă degerată...

Baba îi cunoaște năravul și nu prea îl ia în seamă. Sprintenă ca o fată mare, cu zbârciturile obrazilor rumenite de bujală, se învârtește pe lângă vatră, dă încoace, dă încolo, și-n cele din urmă răstoarnă pe crupător o mămăligă aburoasă.

Iar atunci și Codrea încetează cu cearta, se mulcomește. Își ascunde luleaua în chimir, se trânteste bodogănind pe laviță, își face cruce de trei ori, creștinește, și prinde a îmbuca tihnit și cu chibzuială. După cină umflă iar luleaua, scormonește din foc un cărbune potrivit, pâcăie voinicește de câteva ori slobozind fuioare groase de fum alburiu pe gură și pe nas, și pe urmă se lungește în pat.

Într-un târziu întreabă tărăgănat, cu glas moale:

— Măi babă!...

— Haba, ghiujule?

— Hm... da ce-o mai fi făcând Ionică?... Hai?

— Păi, Dumnezeu știe, măi moșnege...

— Da oare n-o fi flămând?

— Bunul Dumnezeu știe, că el ne poartă de grijă la toți... Codrea se ridică repede, înțepat, scoate luleaua din gură și se uită lung și îngâmfat la babă. Pesemne nu-i sunt pe plac răspunsurile astea în doi peri. Buzele i se mișcă țicăind, ca și când ar bolborosi ceva, dar pe urmă se lasă iar pe spate și nu rostește nici o vorbă. Cu ochii întredeschiși, împăienjeniți, privește cum clipocește jăraticul în vatră și nici nu bagă de seamă că luleaua îi scapă dintre dinți... Un horcăit rar, ușor cutremură tăcerea bordeiului. În cenușă, tăciunii mocnesc înăbușit. Un greier rătăcit se tânguie sub fereastră. Un câine latră răgușit undeva, departe... Baba Firoana se apropie tiptil de moșneag, îngrijorată să nu-l trezească, și-i dezleagă opincile...

Așa-i Codrea de-o vreme încoace. S-a obișnuit cu răsfățatul și gogolirile babei, ca copilul din leagăn cu țâța.

O jumătate de veac au petrecut în căsuța aceea dărăpănată, cu acoperișul peticit, țuguiat, pitită sub coasta de molifți din capul satului. Și au trăit... Au trăit și mai bine, și mai rău, dar mai mult tot bine. Baba se simțea mai prostică, mai tare la cap, și nu prea i se împotrivea. Își călca pe inimă, chiar dacă nu i se părea ceva, și-l lăsa să se sfarme el din gură, să hăpăiască până s-o sătura. Numai câteodată îi treceau sulite reci prin inimă și o podideau lacrimile... atunci când Codrea ocăra prea rău copiii... O durere năvalnică țâșnea din sufletul ei obidit, sângele începea să-i zvâcnească mai puternic în vine, fața ei pocită, gălbejită de vârstă și necazuri, ca frunza veștedă, se îmbujora de milă și de mânie, și ar fi fost în stare să-l și blesteme... Dar tot nu putea. Vorbele întretăiate i se muiiau într-un plâns amar-nic. Iar Codrea se cătrănea, că de ce își mănâncă ea zilele pentru niște copii ca aceia. El nu-i putea vedea-n ochi de urâți...

Era un moșneag sfântos Codrea, un moșneag înalt și drept ca un steag, cu ochii albaștri de femeie, limpezi și adânci. Două cete de cute mărunte îi porneau de pe opci-na obrazilor și alergau de-a valma, încrucișate și încolăcite în sus, spre gropile ochilor, și-n jos, spre colțurile gurii, unde apoi se pierdeau în desişul perilor bătuți de brumă.

Pe umerii lui lați și ciolănoși apăsa povara celor șaptezeci și doi de ani.

Odinioară Codrea credea că n-o să îmbătrânească până-i Prut și Siret, așa era de zdravăn și de voinic. Pornirile zvăpăiate ale tinereții îl mânau tot înainte și-i dădeau puteri de uriaș. Un vuiet îi răsuna mereu în urechi, o învălmășeală de glasuri asurzitoare... răcnetul luptelor vieții. Și-i plăceau glasurile acelea încâlcite, îl fermecau și-l întăreau. Se încumeta să se arunce tocmai în mijlocul vârtejului de trudă și, sau să-l spargă, sau să se prăpădească.

Doisprezece ani a slujit pe împăratul ca toboșar. A colindat câte țări și mări, s-a bătut cu „pământezul“ cu „burcușul“, o dată a fost și prizărit printr-un picior. Dar nicicând nu și-a pierdut voioșia. Numai în noianul primejdiilor i se răvenea sufletul.

Pe urmă a venit acasă. Ce odor de fetișcană mai era pe atunci baba asta Firoana!... Și pe urmă a avut copii, i-au năpusit neajunsurile. Pâinea ce-o mânca era străbătută de sudorile muncii neconținute. Truda și zoala îi mistuiau puterile și pofta de viață. Seara, toropit de greutatea nevoilor, de multe ori gemea, urla de cruzimea traiului. Fiecare an, fiecare zi trăgea câte-o brazdă pe fața lui Codrea...

Dar au trecut toate, repede, ca și cum trece puhoiul. Copiii și-au căpătat aripi, s-au dus care-ncotro, și Codrea a rămas iar singur cu Firoana.

Puterile însă îi erau acuma sleite de crâncenia vremii. Minte începea a-i zburda copilărește. Uitase multe din cele ce a pățit. Numele tovarășilor de la oaste, al orașelor, al superiorilor s-au șters din creieri. Unele visuri parcă le-a trăit aieva, unele întâmplări trăite parcă numai le-a visat. Vremea încurcă firele amintirilor și le învăltoarește după placul ei.

Astăzi Codrea nu-și mai aduce aminte că a fost toboșar. Nu, nici vorbă. Grenadir a fost, sau călăreț, dar totuși parcă grenadir.

Și ce dragă i-a fost lui oastea! Acolo și-a prăpădit floarea vieții, acolo a dus traiul cel mai fără griji, cel mai ușor. O

căldură priincioasă îl copleșește când se gândește la vremurile acelea. Închipuirea îi zboară vioi, grămădește întâmplări poznașe, răscolește și amestecă lucruri nemaipomenite. Nici stăvilile vremii, nici prăpastiile mărginirii nu o pot opăci în avântul ei năprasnic.

— Hm... Măă... Ce știți voi?... Eu, când eram în oaste, mă!... Aia era oștire, nu ca azi...

O umbră de surâs batjocoritor se leagănă pe buzele lui supte.

Bulbii ochilor îi năvălesc în afară. Obrajii se rumenesc în pripă. Și semet, cu glas trufaș, înălțat, povestește:

— Eram odată, mă, cu domnul căpitan al nostru... cu domnul căpitan Carlup... Așa, așa, Carlup îl chema... Eram în lagăr, mă, la pământez... Și iată că ne pomenim, mă, că ne atacă dușmanul și cât ai bate-n palme ne fură toți boii de la companie... Hei, să fi văzut voi atunci pe domnu căpitan! Era negru de supărat, mă, mai negru ca sumanu ăsta de pe mine... Hm... Și mi-era milă de domnu căpitan, că era om bun, Dumnezeu să-i dea sănătate, de mai trăiește... Și mă pun eu, mă, și-mi agăț pușca pe umăr, și mă duc, bre, mă duc până ce dau de vrăjmași într-o poiană. Da' erau mulți, mă... erau ca vreo cinci sute. Nu zic eu nimica, dar mă iau frumușel și m-ascund după o tufă. Și-ncep a trage, băiete, și trag, și trag, și trag... Și deodată văd, mă, că se sperie dușmanii și o apucă la fugă, mă, de se hurduca pământul sub picioarele lor... Da' bucuria lui domnu căpitan când și-a văzut iar boii! Măă! Era cât p-aci să mă înghită de voios... Și deodată își descinge sabia și mi-o dă mie. „Na, Costică!” zice. „De-acu înainte tu ești comandantul companiei!...” Așa, zău, mă... Ia, vezi așa, dragii mei!...

O clipă pare că-i alt om. O undă de lumină senină plutește pe fața lui brăzdată. Se uită împrejur și-și întinde fălos ciolanele... Apoi, deodată tresare buimăcit, ca zguduit dintr-un vis. Își trece palmele peste frunte, ca și când ar vrea să împrăștie de-acolo niște gânduri posomorâte. Un

văl întunecat de tristețe joacă înaintea ochilor lui... Bag seamă, îi vin în minte feciorii și-i e rușine.

Șapte feciori a avut Codrea, ca șapte feți-frumoși. Și toți șapte l-au făcut de rușine, toți șapte au fugit de la oaste, parcă a fost înadins. Să fi fost oricât de prăpădiți, oricât de becnici, numai asta să nu i-o fi ticluit. Ce-i pasă lui c-au fost harnici, agonisitori, că s-au așezat bine, că și-au găsit neveste și frumoase, și lăptoase? L-au făcut de râs, l-au făcut de comedie la lume, fugind de la oaste. Și din pricina asta lui Codrea îi erau urâți, ca și când nici n-ar fi fost odraslele lui.

În sfârșit i-a mai rămas unul, Ionică. Acesta era mezinul. Și a fost băiat bun totdeauna. I-au plăcut de mic copil poveștile ostășești. Asculța totdeauna cu ochii scânteietori cuvintele lui Codrea... Într-ânsul își pusese el toată nădejdea.

Dar iată că într-o seară, tocmai când se ciondănea cu baba, după cină, se aude un bocănit lin, slab, în geam. Codrea pășește liniștit la fereastră și întreabă:

— Cine-i?

— Eu...

— Care eu?

— Ionică...

Mustățile moșneagului se zvârcoliră fioros de câteva ori, parcă le-ar fi smucit o mână vrăjmașă nevăzută.

Pe urmă iar întreabă:

— Ai fugit?

— Am venit...

Dintru-ntâi îi veni să-l gonească de lângă casa lui, să-l alunge în lume, ca să nu-i mai auză nici de nume. Dar privirea lui încruntată rătăci spre babă. Nemișcată, cu doi picuri mari în colțurile orbitelor, ea nu îndrăznea nici să crâcnească. Dar durerea și iubirea ei mută îl înmuiară. Se scărpină în ceafă, înjurând printre dinți, și-apoi se trânti pe pat și tăcu toată seara.

Ușa se deschise scârțâind și intră Ionică, smead, pleoștit, destrămat, ca o stafie. Se lăsă încetinel pe vatră, lângă foc,

și rămase acolo, tăcut, multă vreme. Baba, mototolită într-un ungher, plângea cu sughițuri. Apoi, Ionică își sprijini capul în podul palmelor și începu să se jelească.

— Mi-era dor de-acasă... Că acolo-s numai străini, și străinii sunt răi, și nu le pasă de durerea ta, și te asupresc, și te batjocoresc, și...

Glasul lui, întrerupt când și când de sughițele bocite ale babei, răsuna duios în liniștea nopții. Codrea însă nu auzea nimic. Cu mâinile împreunate pe piept, zăcea neclintit, ca un mort. Iar după ce isprăvi feciorul, se întoarse către perete și zise aspru, poruncitor:

— Apoi mâine dimineată să te duci înapoi!...

În zori, când căscă ochii, văzu pe baba Firoana, cu ochii înecați în lacrimi, zgândărind la foc, în vatră. Codrea se uită repede împrejur.

— S-a dus?... gălgâi răgușit.

— S-a dus.

O fulgerare dureroasă i se înghesui prin inimă, un val rece îl zgudui prin tot corpul. Vru să spuie ceva, dar nu putu scoate nici un glas omenesc. Numai un hropăit lung îi izbură din adâncul sufletului.

În bezna ființei lui tulburate se petrecu atunci o schimbare mare, nelămurită. Se zbătea cu o droaie de gânduri și nu le putea desluși. Și din frământările astea mute izvorâră deodată doi stropi argintii, care se rostogoliră repede peste cutele feței, la vale. Iar stropii îi ardeau pielea, îi ardeau sufletul.

E cam mult de-atunci. Acuma Ionică e însurat... însurat bine, ca și ceilalți șase. Codrea însă a slăbit rău. De-abia mai poate ieși câteodată din bordei. Și-l mănâncă și tusea. Dar sufletul lui e tămăduit. Nici o grijă, nici o supărare nu-l mai necăjește.

În sărbători, când e vremea bună, iese în grădiniță, sub un paltin bătrân ca și dânsul, și povestește vecinilor, care se strâng bucuroși în jurul lui... Le povestește pățanii năzdrăvane de pe vremea când slujea la împăratul...

— Hm... Măă... Am fost noi odată la manevre, mă, da departe, tare departe... Am umblat atunci și pe la marginea pământului... Da-i frumos pe-acolo, bre... e numai nisip... nisip mărunțel-mărunțel ca macu... Hm... Așa, mă!...

Ofilire

Soarele zâmbea... Mănunchiuri de raze aurii se întreceau prin văzduhul înveselit, mângâind pământul crăpat de dogoreala zilelor trecute, răsfrângându-se zglobii în oglinda râului ce încinge satul ca un brâu de argint.

Un iaz tare și nou închidea calea apei neobosite. Valurile oțeloase se năpusteau mugind asupra zăgazurilor căpțușite cu bolovani, le hurducau, le pălmuiau, apoi, nepuțând să le biruie, se aruncau turbate pe scândurile lucioase la vale, și se prăbușeau în vârtejurile adânci ale hâlboanei. Zdrobite, răcnind de mânie, se zvârcoleau în brațele vojuului, pe urmă scăpau trudite și alunecau gâlgâind pe prundișul arămiu...

Din jos de iaz, la marginea râului, Saveta prundarului se închină de două ori spre oglinda încrețită a apei, ș-apoi, cu cofele pline, cu ochii în pământ, încordată ușor sub povară, se îndreptă spre pârleazul din fundul grădinii. Lângă gardul de nuiele poposi oleacă. Brațele îi căzură moarte de-a lungul trupului, capul îi căzu pe piept, iar sub dunga neagră a genelor îi răsăriră câțiva picuri mărunți de lacrimi, care se scurseră domol pe obrazii plini și îmbujorați. Și așa rămase un răstimp pierdută. Apoi privirea i se îndreptă spre turnușoarele de spumă ce tropăiau în hâlboana iazului. În creierii ei prinseră a se vâlmăși o sumedenie de gânduri ciu-

date, niște gânduri de care îi era groază, care o chinuiau, dar care totuși o ademeneau neîncetat de o vreme încoace...

Într-un târziu, se dezmetici și, cu o sforțare cruntă, își curmă plânsul. Dar când ajunse la căscioara țuguiată și intră în pridvor, lacrimile o prididiră iarăși, pe-a furișul.

Mă-sa, o femeie vânjoasă, c-o gură ca melița, suflecată până-n genunchi, văzând-o pleoștită și bocită, se cătrăni foc, și se răpști la ea:

— Ce-i cu tine, fato?... Ce te tot bocești, parcă te-ar fi părăsit mirele?

Saveta tresări spăimântată și de-abia putu bâlbâi câteva vorbe zdruncinate. Lacrimile însă începură a-i curge și mai năvalnic.

Mama se uită mirată la fată. Dintru-ntâi vru s-o ocărască, să-i scoată nălucirile din cap. Dar când îi văzu ochii stinși, obrazii arși, când o văzu atât de posomorâtă, o cuprinse mila, parc-ar fi înțeles durerea mută ce se alină în lacrimile acelea. Și glasul i se înmuie, privirea i se îndulci:

— Spune-mi, draga mamei, spune-mi mie, ce te doare?...

Fata se opri în prag, stătu o clipă pe gânduri, apoi răspunse cu glas năbușit :

— Nimica, maică... Nimica... Zău, nimica.

Mama privi lung în urma ei, clătină din cap și bombăni îngrijorată:

— Are ceva... de bună seamă are ceva fata asta...

În porumbiștea din dosul casei Saveta se opri. Întrebarea mamei îi răscolise deodată toată durerea. Simțea limpede cum i se îngreunează mintea, cum îi lânzezește sufletul. Genunchii începură a-i tremura.

Se lăsă jos și-și lipi fruntea de pământ. Lacrimile îi secase. Numai oftări adânci se mai desprindeau din pieptul ei rotunjor, oftările plânsului uscat, care sugrumă sufletele. Părul ei bălan se zbătea ca peștele lângă corpul întins între mușuroaiele firelor de păpușoi.

O adiere blândă, lină se furișă printre foile jumătate verzi, jumătate galbene ale porumbului. Spicele fâșâiau tainic și-și plecau capetele, ferindu-se de căldura soarelui, care

prinsese a le înțepa. Și, din freamătul frunzelor-sulițe, parcă i se deslușea o povestire urâtă.

Pe Saveta o cutremură un fior de fierbințeață din creștet până-n tălpi. Buzele ei stinse, învinețite, murmurară tă răgănat:

— Nu se poate... nu se poate...

De trei săptămâni îi furnică în urechi un gând, de când îi spuse Florica pădurarului că feciorul popii se însoară, feciorul cel mai mare, cel de se face doftor, cel care... Când a auzit asta, a simțit că i se înfige o săgeată otrăvită în inimă.

„Dacă e adevărat, mă arunc în hâlboana iazului“, își zisese dânsa atunci, și de-atunci o muncește mereu gândul acesta.

Privirea i se tulbură, sângele îi clocotește în vine când se gândește la ceea ce îndură ea de-atunci. Își încleștă degetele în păr, se zvârcolește deznădăjduită pe bulgării sfărâmițioși de pământ, și se blestemă întruna și-și zice:

„Te-a bătut Dumnezeu, nerușinat-o, fiindcă ai păcătuit...“

Dar apoi, repede, fără nici o trecere, o năpădesc alte amintiri, lumea i se pare că se înseninează, și-i pare rău că-și afurisește iubirea. O rază dulce de nădejde îi pătrunde prin creieri, îi rânduiește gândurile învâltorite. Și vuietele năprasnice încetează, înfrânte de adierea trecutului, care i se desfășoară ca o poveste frumoasă, fermecătoare...

... Era spre toamnă atunci... era pe vremea secerișului, întocmai ca și astăzi. Ea încă nu împlinise șaptesprezece ani. De-abia în vara aceea începuse a merge la horă. Și-i ziceau oamenii „frumoasa lui Ion Prundarul“... Așa-i ziceau.

Și s-a întâlnit pe câmp, venind de la holdă, s-a întâlnit cu feciorul popii. Și feciorul popii era boier... boier mândru...

Ea i-a dat binețe, cum se cuvine, iar el i-a mulțumit și-a întrebat-o dacă nu i-e frică seara pe hotar. Dar încă nu era seară, și ea a râs și i-a răspuns că nu i-e frică și că încă nu e întuneric. El însă a zis că ba, se-ntunecă, și că are s-o însoțească până-n sat, ca să nu-i fie frică... Și ei îi era tare rușine, și de rușine ce-i era la început de-abia putu să bolborosească ceva.

Pe urmă totuși s-a îmbărbătat, căci boierul era tare vorbăreț și știa povesti multe lucruri vesele, de care trebuia să râdă cu hohot, și altele duioase, de care îi venea să plângă.

Ș-apoi avea boierul un glas moale, moale ca mătasea, care te mângâia și-ți încălzea inima. Și avea niște ochi mari, negri, cu scipiri ademenitoare, și pe obrazul stâng, într-un drept cu mustăcioara de-abia mijită, un semn cât un pui de linte.

Și-i sta tare bine așa...

Și a tot povestit boierul... a povestit și nu i-a stat gura nici o clipă. I-a spus c-a isprăvit cu învățătura și acuma se face doftor... Și ea îl asculta bucuroasă, și ar fi dorit să fie cât mai lung drumul până în sat...

Apoi, într-un loc, boierul s-a oprit... s-a oprit tocmai sub părul cel pădureț din livada lui Siminoc. Pe jos era prund de pere sălbaticе, mărunte și galbene ca turta de ceară... Și s-a oprit și Saveta, cu toate că ceva îi spunea să nu se oprească...

Ș-atunci boierul a tăcut și a luat-o de mână. Și mâna lui era suptă și rece ca o steluță de zăpadă.

Saveta tremura... tremura ca varga de mesteacăn și inima îi zvâcnea nebunește. Și feciorul popii a început a-i șopti vorbe dulci. Ea nu înțelegea rostul vorbelor lui, dar glasul îi mângâia sufletul ca o sărutare de mamă... Și feciorul popii a cuprins-o de mijloc... Ea a dat să-l respingă și i-a zis cu voce răgușită: „Boierule, fii bun și mă lasă-n pace...” Dar el a strâns-o și mai pătimaș în brațe și a sărutat-o pe buze. Și-n minutul acela a simțit Saveta că deodată tot sângele i se aprinde, că o pătrunde o fierbințeală mare, că îi cad în jos brațele... Și feciorul popii a putut face cu dânsa orice, căci dânsa nu i s-a mai împotrivit...

Era noapte cumsecade când a ajuns acasă și mă-sa a certat-o... a certat-o ca pe-o slujnică. Atunci ei nu i-a păsat de dojană și nu s-a spăimântat de cuvintele de ocară. Acuma însă îi răsună în urechi ca o vijelie:

— Ia seama, fato, ia seama! Să nu-mi aud vorbe slabe pe urma ta! Să nu te pângărești, să nu-mi faci rușine, că de mii face, cu mâinile mele te-oi sluți și, slută, te-oi goni din

ograda mea, să te duci încotro te-or duce ochii, să cerșești pomana oamenilor fără milă și să nu-ți mai aud nici de nume!...

Și a doua zi Saveta iar s-a întâlnit cu feciorul popii. Și dacă nu-l vedea două zile, Saveta nu mai avea hodină. Și odată, când feciorul popii plecase de-acasă pentru o săptămână, Saveta s-a îmbolnăvit și s-a topit ca o floare neudată...

Ca niște fulgerări senine i se perindă acuma toate prin minte. Și fața parcă i se mai îmbujorează, parcă-i vine iar poftă de viață.

Dar gândurile triste o cotropesc iar numaidecât și sufletul ei amărât se zbuciumă, se prăpădește în prăpăstiile ce i le arată ziua de mâine. Își aduce aminte cum o ocolește acuma când o întâlnește pe uliță, cum se întoarce pe altă parte și se face a n-o auzi când îi dă binețe, cum e mai străin ca cel mai rău străin. Și inima stă să-i plesnească de durere. Și nu mai îndrăznește nici să nădăjduiască măcar ca zvonurile despre însurătoarea lui să fie numai clevetiri.

Ar vrea totuși să mai dea o dată față cu dânsul, să-și citească din ochii lui osânda. Și a fost de vreo câteva ori... a fost până la poarta ogrăzii popii, dar n-a fost în stare să puie mâna pe clanță. O prididea plânsul, cuprinsă de sfială și, buimăcită de rușine, de-abia putea să se târască până acasă...

Apoi iar caută să se mângâie... Da, așa trebuie să se sfârșească dragostea ei păcătoasă. Așa i-a fost scris, pesemne. Ea nu-i de seama lui. Ea e proastă și săracă. Ea i-a fost numai o jucărie, o petrecere de vreme. El e boier. El trebuie să-și ia nevastă o cucoană... Dar deodată se oprește și se întinde, parcă s-ar împotrivi unei puteri vrăjmașe.

„Nu-i adevărat!... Nu-i adevărat!...”

Și-i vine să strige în gura mare, s-o audă toată lumea, că asta nu se poate, că asta-i o rușine grozavă... Vorbele i se îngrămădesc în gât și nu le poate rosti, cu toate că simte cum o sugrumă.

Soarele se grăbește cu pași de uriaș spre asfințitul roșu ca sângele. Rătăcește o clipă printre piscurile rumenite ale munților, apoi se scufundă încetinel, împrôșcând o ploaie de lumină ruginie pe coamele dealurilor din față.

În casa lui Ion Prundaru, la lumina înăbușită a unui opaiț, oamenii s-au așezat la masă. Toropiți de munca zilei, mănâncă lacom și tăcuți. Numai zăcănitul lingurilor de lemn și țăpăitul buzelor se aude din când în când.

Pe la sfârșitul mesei, însă, inimile se dezmoțesc. Deodată prundarul își înalță glasul:

— Duminică se cunună feciorul popii...

Un moșneag alb ca oaia, cu obrazii pământii, icnește ceva și clatină din cap. O femeie ciupită de vărsat își proptește lingura de ghizdul blidului și se uită întrebătoare împrejur.

— Să-i dea Dumnezeu noroc și fericire, că-i om bun și milostiv, zice iar prundarul, ștergându-și mustățile.

Saveta se scoală tremurând de pe laviță. Fața ei e galbenă ca frunza veștedă de frăgar. Iese din casă cu pași rătăcitori și i se pare că se năruie casa în urma ei...

Din dosul unui deal răsare luna și se înalță zgribulită, ca un sloi de gheață, în văzduhul înstelat. Un păienjeniș de lumină albă, rece, se așterne peste desigurile codrilor adormiți.

Pe cărarea din porumbiște, Saveta aleargă ca o smintită spre iaz. Țărâna scârțâie dureros sub leopăitul picioarelor ei desculțe. În buruieni, licuricii sclipesc ca niște punctulețe verzi, ca niște ochi vrăjmași, înfuriați...

Și râul mugește înfricoșător în bezna nopții. Un vânt rece, umed, învâltorește luciul oțelos. Zbârciturile argintate se leagănă, se încurcă și se sparg. O mogâldeață ciudată se zvârcolește în apă câteva clipe, făcând-o să bolbocească. Valurile nemiloase o înhață repede și o aruncă pe iaz la vale, în mijlocul vârtejului spumos și alb ca laptele strecurat. Vârtejurile o leagănă, o apasă la fund, apoi iar o scot, o zvârl la mal și o acoperă cu nisip mărunț ca pânza zăbranicului.

Luna zâmbește ca un om nepăsător și se ascunde la spațele unui nour negru ca jalea...

Răfuiala

I

Primenit de sărbătoare, gata de mult de ducă, Toma Lotru ședea mototol pe laviță, cu coatele rezemate de marginea mesei, cu obrazii scufundați în găvanele palmerlor, privind țintă la un ochi de fereastră pe care gerul de astă-noapte zugrăvisese sumedenie de figuri de gheață, ciudate și întortocheate ca visurile urâte ale unui om necăjit. Își bătea capul să le slovenească... Iată, colo-n mijloc, o minune mândră și mlădioasă, un trup frumos de femeie proptit și-n dreapta și-n stânga pe două matahale șterse și prelinse. Și jur împrejur se încolăcesc de-a valma iezme pocite, subțiri, dintre care se desprind și se împletesc, în rotocoale răzlețe, cununi de gheață argintie... Toma părea că începe să înțeleagă rostul acestor chipuri. Își încruntă sprâncenele, ca să le pătrundă mai bine, dar atunci un strop lat de apă se dezghiocă de sub pervaz, se prăvăli în cârligături mărunte peste miezul geamului și, deodată, toată icoana se mânji și toate florile se schimonosiră...

Toma clipi vajnic de două ori, dezvelind doi ochi mari de cărbune stins. O fulgerare de pară lucitoare îi învioră o clipă privirea, o licărire de mânie pătimașă, care însă se încetă îndată în nedumerirea ce-i ținea încătușat sufletul. O

oboseală i se strecură prin mădulare. Simțea că îi țâșnește ceva din inimă, ceva nedeslușit încă, asemuitor și cu durerea, și cu mânia.

Și-n răstimpuri, își cântărea nevasta prin păienjenișul pleoapelor întredeschise. O vedea așa, ca prin ceață, sprijinindu-se cu o mână de colțul mesei, îmbrăcată în haine frumoase, sărbătorești, și i se năzărea că vede o păpușă de marmoră în fereastră, florică ajunsă de rouă...

Îi era tare dragă Rafila, mai dragă ca ochii din cap. A luat-o săracă, numai cu cămașa de pe ea, dar a trebuit s-o ia, că de n-ar fi luat-o și-ar fi făcut seama. N-a văzut el atunci nimic și n-a vrut să audă nimic. Îi era dragă Rafila și nu-i păsa de nimica.

Rafila a lăcrimat mult, foarte mult, când au făcut tocmeala.

Era fată orfană, crescută și îmbrăcată din mila oamenilor, obișnuită de mică cu plânsul. Plânsul îi fusese în viață toată mângâierea și în bine, ca și în rău. A mai slujit pe unde a apucat, și așa, încetul cu încetul, s-a pomenit fată mare, frumușică și sprintenă. Flăcăii toți o iubeau și ea era blândă și bună cu toți, dar tot satul știa că numai cu Tănase Ursu se înțelege ea și se potrivește, cum se potrivesc două turturele.

A plâns mult Rafila când a făcut tocmeala cu Toma Lotru, și de la tocmeală până la cununie nici nu i s-au zvântat lacrimile.

Măcar că Toma era flăcău voinic și bogat, iar Tănase sărac ca degetul...

Toma a făcut, de dragul Rafilei, nuntă mare, cum rar se pomeneste. Dar Rafila nu înceta deloc cu plânsul... Și când stătură înaintea altarului, când îi puse popa să zică sfântul jurământ, cu trei degete, pe sfânta cruce, Rafila a început să se bocească, de-i tremura și cununița de flori din cosițe. Și toate femeile au plâns de mila ei, încât s-a cutremurat biserica de jale... Mai mult a semănat cununia aceea a prohod decât a nuntă... Și toată lumea se mira și se minuna, numai

Toma nu se sinchisea de nimic, căci lui îi era tare dragă Rafila...

Și a trecut de-atunci un an de zile... O seamă de oameni spuneau că trăiesc bine, ca o pereche de porumbei, iar alții zvoneau că nu se prea învoiesc la toate, cum ar fi să se învoiască un bărbat tânăr cu o femeie tânără.

Rafila se topea pe zi ce mergea, cum se topește omul de omăt în bătaia razelor de soare. Îi pieriseră bujorii din obraji, era albă ca peretele. Totuși acum, de când s-a măritat, n-a mai văzut-o suflet de om plângând. Numai Toma o vedea adesea cu ochii înroșiți. Însă, când da el s-o întrebe, ea începea a zâmbi, și astfel Toma nu mai îndrăznea s-o necăjească.

Cu toate că și lui i se părea că zâmbetul acela prea seamănă a plâns...

Îi era tare dragă Rafila, și în sfârșit a băgat de seamă și el că se veștejește și se ofilește ca o floare gingașă copleșită de buruieni. Și, de la o vreme, a început să se gândească și să se neliniștească din pricina aceasta.

Apoi, într-o clipă nenorocită, i-a venit în minte un nume, un nume ca oricare altul, dar ale cărui slove îi înțepară auzul ca niște ace aprinse: „Tănase Ursu!“ Și, deodată, parcă i s-ar fi făcut lumină în creieri. Părea că începe să înțeleagă multe lucruri pe care nu le înțeleșese până acum.

În clipa aceea, însă, a simțit în inimă zvâcniri viforoase, a simțit că toată mintea i se tulbură ca o baltă în care se scurge un pârâiaș nămolos.

Îi veni să se izbească cu capul de pereți când își aduse aminte de bocetele celea nesfârșite, când își aduse aminte cum n-a pus el seamă atunci pe bocetele acelea. Pentru ce nu și-a cătat el de cap, dacă a știut ce știa toată lumea?... Bag seamă, i-a luat Dumnezeu mințile.

Dar îi era dragă Rafila și-acum, poate mai dragă de cum i-a fost, și simțea că mai degrabă ar face moarte de om decât să se despartă de ea.

Umbla ca un smintit și nu îndrăznea să se apuce de nimic. Era voinic ca un brad și se temea de toate umbrele, și totuși alerga nebun după umbre.

Se scula în miez de noapte și pleca. Spunea că se duce departe... Și-n capul satului se întorcea peste câmp, sărea garduri, trecea prin grădini ca un hoț, până ce ajungea iar în ograda lui. Și-aici se dosea să nu-l vadă nimeni, ca un copil care a făcut ceva rău, și sta tupilat toată ziua și pân-dea, așteptând să vadă ceva, să vie cineva. Îl apuca seara nemâncat și nebăut, dar el nu se clintea din loc... Târziu, după ce se încredința că n-a văzut nimic bănuit, se strecura iar pe unde a venit, cu același gol în suflet, cu aceeași dorință de a afla ceva. Îi părea bine că n-a găsit nimic, dar îi părea și rău. Ar fi vrut parcă să dea peste ceva, să puie mâna pe ceva, ca să știe lămurit...

Și așa, hoinărea neîntrerupt, când pe urmele lui, când pe urmele ei, totdeauna degeaba. Din toate alergăturile acestea n-a putut scoate nimic... Se chinuia și se frământa, nemaiștiind de ce să se apuce, simțind numai curat că o mână vrăjmașă îl împinge tot înainte și că îmboldirea aceasta nu-i lasă odihnă.

Din om vesel, ce fusese până atunci, se făcu închis ca vremea de ploaie. Nu se mai arăta printre oameni, iar dacă-l cerceta cineva, nu mai știa ce să spună, căci îi era frică să nu se dea de gol. I se părea că toate cuvintele îi sfâșie inima; din toate vorbele înțelegea vicleșuguri care se potriveau de minune cu starea lui, care poate erau rostite anume ca să-l batjocorească pe el. De multe ori îi trecea prin cap să se depărteze, să-și ducă pe Rafila undeva, unde să nu i-o zărească ochi omenesc, să nu i-o poftească nimeni, să nu i-o pângărească nici un gând străin...

Ș-acuma, iată, totuși, vrea să meargă cu Rafila la o nuntă.

Acuma vrea să-i dea drumul, să i-o vadă toată lumea. O duce el singur să se întâlnească cu Tănase.

„Da, își zicea el, căci Tănase are să fie și el la nunta aceea, mai ales dacă știe că și Rafila va fi acolo... Că Tănase-i holtei, el se duce la toate nunțile...”

Nici nu-și mai putea da seama cum s-a putut întâmpla una ca asta, măcar că numai ieri s-a petrecut... Își aducea aminte că au venit doi călăreți, au venit și l-au poftit la nun-

tă. El s-a codit cât s-a codit, dar călăreții nu i-au dat răgaz și-n sfârșit a trebuit să le făgăduiască c-or merge negreșit, și el, și Rafila.

— Așa da, firește c-așa! i-a zis atunci unul. Așa se și cade, că, vezi, mirele nostru ți-a fost cel mai bun prieten în holteșie!

— Și mi se pare că sunteți și ceva neamuri... așa mai departe, a adăugat celălalt.

— Apoi să veniți nesmintit, să nu cumva să faceți să nu veniți, că s-ar supăra tare rău mirele...

Toma s-a uitat atunci cu coada ochiului la Rafila și a văzut că ea zâmbește. Îi era pe limbă să întrebe de Tănase. Dar totuși n-a îndrăznit, i-a fost rușine, și a zis cu glas domol:

— Ne-om duce de bună seamă, puteți fi hodiniți!

I-a părut rău, atunci îndată, că a făgăduit și, după ce au ieșit călăreții din casă, sta gata să fugă după ei și să le spuie că nu s-or duce, mai bine orice...

Toată noaptea s-a zvârcolit în pat, parc-ar fi fost culcat pe jărătic. Toate bățile de cap, toate chinurile ce le îndura de o vreme încoace l-au năpădit deodată și l-au găduit, de parcă să-i scoată sufletul.

În urmă, sleit de oboseală, a adormit hotărât să nu se ducă la nici o nuntă...

Dar a doua zi, când era de mers, și-a schimbat gândul.

— Să ne gătim, Rafilo, zise alene către nevastă-sa, că-i vremea să plecăm!

Rafila parcă știa ce gânduri îl toropesc și se uită la el plină de mirare:

— Ne ducem?

— Vezi bine c-om merge, dacă le-am făgăduit! răspunse Toma buimăcit, întorcându-se în altă parte.

— Fie cum vrei tu, Tomo! bâlbâi Rafila.

În sufletul lui Toma se aprinse o poftă nebună să dea față cu dușmanul, să se învrăjbească cu toată lumea...

Și s-a îmbrăcat în hainele cele frumoase, în haine noi, cusute toate de mâna Rafilei. Și-n vremea aceasta nu și-a luat deloc ochii de la nevastă-sa. O pironea cu privirea, parc-ar fi vrut să-i citească gândurile cele mai ascunse. Dar Rafila se

îmbrăca și ea repede, tăcută, și pe fața ei nu se deslușea nici bucurie, nici întristare...

Ș-acum, de când tot stau așa, gata de ducă? Toma parcă aștepta să zică ea ceva, să-l roage, poate, iar ea tăcea și aștepta smerită și liniștită, ca un boboc de vâzdoagă în oala de lut, și-n loc de bucurie, parcă o umbră de plâns îi îmbrobodea obraji de zăpadă.

În sfârșit, Toma totuși gemu:

— Mergem, Rafilo?

— Cum crezi tu că-i mai bine, răspunse nevasta cu glas stins.

— Dar dacă ești îmbrăcată?

— Iar mă pot dezbrăca...

El o privi-n ochi și băgă de seamă că buzele ei, subțiri și umede ca două vrăstuțe de sânge, tremurau.

S-a sculat ca trăsnetul, și-a încheiat sumanul la gât și a pornit îndată:

— Haidem!

În mijlocul uliței însă își aduse aminte că și-a uitat acasă ciomagul. Se întoarse fuga, bodogănind printre dinți:

— Semn rău!

Rafila îl aștepta în uliță... O răpăială de omăt se cernea prin văzduh, învâltorită când și când de suflări tăioase de vânt. Fărămături de zăpadă, mărunte și înghețate, o izbeau în obraji și-i alunecau în jos pe piept. Își duse mâna la ochi, ștergând câțiva picuri ce i se încurcau printre gene... Un fior rece o cutremură... Se simțea atât de stingheră în lume lângă acest bărbat de la care nu și-a auzit nici un cuvânt dulce, a cărui dragoste și dezmierdări o înfricoșau. Și, aducându-și aminte în trecut de celălalt, de mângâierile lui, de bucuriile și de fericirea lor de odinioară, viața ce trebuia s-o ducă acum îi părea mai neagră ca moartea.

Toma veni gâfâind din casă, în mână cu un băț de ci-reș, încrestat cu flori. Văzându-l, Rafila simți că i se sfredelește un fior de groază în inimă...

II

În toiul veseliei toată casa clocotea ca un coș de albine când se apropie vijelia.

O ploscă înflorită trecea repede din mână în mână, când stoarsă, când iar plină. Nuntașii, cu fețele învăpăiate, cu glasurile răgușite și aspre, horeau un cântec, înăbușind aproape de tot îngânatul viorilor celor patru lăutari cocoțați pe vârful unui lădoi, după ușă. Bucătăreasa, suflecată până în genunchi, cu obrazii roșii și arși ca pojarul, c-o lingură uriașă de lemn în mână, se învârtea în răstimpuri pe lângă mesele încărcate de mâncări și băuturi alese, chiuind și tropăind în hohotul oaspeților. La vatră, o țișăncușă toropită și uscată bătea și ea când și când din picioare, scotocind prin oalele înșirate pe muchea cuptorului.

Acum se ridică Toma din capul mesei și, întorcându-se către nașul cel mare, închină cu glas potolit:

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate și viață, să mai poți sărbători multe zile de praznic! Și să ție Dumnezeu pe finii dumitale, să trăiască și să-mbătrânească și să se aibă dragi... mai dragi de cum se au alții!

— Mulțumim, Tomo! Să trăiești și tu și să-ți trăiască și nevasta! Să vă dea Dumnezeu noroc și bucurie! răspunse nașul cu glas înălțat, apoi, după o scurtă tăcere, adăugă mai domol: Ți-a dat Dumnezeu o femeie ca un înger, numai să fiți sănătoși...

Toma îi aruncă o privire nedumerită, parcă i-ar fi fost teamă că-l ia peste picior.

— Numai să vă ție Cel-de-sus pacea și liniștea casei! urmă nașul tot mai încet, și vorbele lui erau călduroase și blânde ca un vânt moale de primăvară.

— Așa, așa, făcu Toma aducând repede gârliciul ploștii la gură și trăgând o dușcă zdravănă. Așa!... Femeia-i bună, numai dracu-i rău!

Și începu a râde gros, ștergându-și buzele și mustățile cu mâneca cămășii.

Se arăta voios, ca un copil neostoit, dar de câte ori se deschidea ușa, se cutremura și se înfiora, parcă l-ar fi mușcat un șarpe. Simțea și știa hotărât că trebuie să mai vină cineva...

Cât fusese drumul de lung, din Măgură și până aici, s-a tot frământat. Îl vedea parcă pe Tănase venind într-un ropot pe urma lor și se uita deseori îndărăt, dacă nu-i ajunge din urmă. Nevăzând nimic, se mângâia, zicându-și că Tănase o fi luat-o înainte...

În creierii lui se plămădeau fel de fel de gânduri, se învâlmășeau fel de fel de planuri. Un glas îi șoptea parcă neîncetat cuvinte urâte, îl întărâta, făcându-l să-și grăbească pașii...

Când au ajuns la casa cu cinstea, s-a mirat grozav, căci Tănase nu era acolo. S-a uitat cu de-amănuntul împrejur, dar nu l-a zărit... În clipa dintâi a simțit parcă un fel de durere, dar apoi a tresărit ca deșteptat dintr-un somn adânc și o adiere caldă i-a netezit inima, ca și când i s-ar fi luat o piatră de moară de pe suflet. A răsuflat o dată din greu, uitându-se în grabă, pe-a furișul, la Rafila. Femeia era ca marmura...

Totuși, după ce s-a mai dezmeticit puțin din bucuria dintâi și a început iar a se gândi, a simțit că Tănase tot o să vie, și-l aștepta cu tot dinadinsul, cum așteaptă oamenii cei bătrâni și neputincioși moartea.

Și pe la sfârșitul mesei, când era veselia mai aprinsă, iaca, se deschide ușa, și în prag se ivi Tănase. Era un flăcău înalt și drept ca lumânarea, cu o mustață neagră-cărbune, răsucită ca sfredelul, cu ochi mari și dulci, ca de copil nevinovat.

Dădu binețe și se așeză tocmai față-n față cu Toma.

— Să dea Dumnezeu bine, Tomo!

Toma dărdâi apucat de friguri. I se părea că deodată toată casa începe a se învârti nebunește, sălbatic; numai ei doi, el și cu Tănase, rămân neclintiți, privindu-se cu priviri ucigașe.

— Pozna l-a adus aici... pozna, de bună seamă, murmură Toma.

Și de-acum încolo tot cheful i s-a dus, ca și când i l-ar fi luat cineva cu mâna. Fața i se încruntă repede, apoi i se îngălbeni ca unui mort. În zăpăceala ce-l cuprinse se ridică fără veste cu gândul să iasă afară, dar, rușinat de slăbiciunea aceasta, se grămădi îndată iarăși pe laviță.

Îi veni în minte femeia. Își plecă fruntea și, așa, se uită la dânsa. Două pete de sânge se revărsaseră pe obrajii Rafilei și-n ochii ei, ațintiți asupra lui Tănase, luneca o văpaie neobișnuită.

În mintea lui Toma acum începură a se învăltori și a se zbate toate planurile făcute până aici, ca un șuvoi de flăcări învrăjbite. Încet-încet simțea cum se încheagă toate într-un mănunchi de foc, care-l îndeamnă și-i dă putere... Cu buzele învinate bombăni iar ca prin vis:

— Pozna l-a adus aici... pozna, de bună seamă...

Tănase râdea, văzându-l atât de încurcat, iar râsul acesta îl durea pe Toma, parcă i-ar fi străpuns carnea cu cuie ruginite...

— Noroc, Tomo! strigă apoi Tănase iar, în gura mare. Ați mai venit și voi!

Toma nu răspunse nimic. Auzise limpede glasul, dar cuvintele îi sunau neînțeles ca dangătele clopotelor trase în dungă... Deodată însă prinse o voce moale ca mătasea, o voce subțire și blândă ca o mângâiere de dragoste:

— Am venit, Tănase, și noi la nuntă... Da și tu ai venit!

Era glasul Rafilei.

— Apoi ce să mai facem? Ia așa, ca cei holtei... Ne băgăm nasul în toate oalele, zise Tănase și-apoi se întoarse spre Toma și începu a râde cu un râs prefăcut, care-l șfichiuia, ca și când l-ar fi lovit cu bice.

— Ai, Tomo? zise iar Tănase.

Toma căscă larg gura, parc-ar fi voit să scoată o puzderie de sudălmă, dar limba-i era amortită și lipită de cerul gurii și nu putu rosti nici o vorbă... Făcu un semn desperat cu capul.

Apoi îl străbătu un fior rece. Simțea că se face de râs la oameni, purtându-se astfel... Își luă dar inima în dinți și hotărî

să nu mai ia în seamă nimic astă-seară. A simțit el dinainte că Tănase va veni, a știut el că trebuie să vie... acum i s-a împlinit așteptarea. Ce să se mai facă de răs?

Începu jocul...

Întâi o pereche, apoi alte trei și iar altele, încât bubuiau podelele sub tropotele lor. Foșnetul poalelor înăsprite și chiuiturile se amestecau cu sunetele de vioară, cu fumul albăstriu de tutun, cu mirosul de mâncări și de oameni...

Toma ședea într-un ungher, dus pe gânduri. Fața lui era buhăită, ochii ieșiți din orbite, părea că trage de moarte.

Ședea așa, cu privirile țintă în gol, iar înaintea lui puhoiul de oameni se frământau, cotindu-se cu nepăsare.

Rafila sta în picioare lângă el, un trandafir alb în umbra unui pom sălbatic, uitându-se la cei ce jucau, cu ochii scânteietori, rușinată că dintre nevestele de vârsta ei numai ea nu joacă...

De departe, dintr-un alt colț al casei, Tănase se uita la ea.

De câteva ori pornise spre dânsa, dar după câțiva pași se oprise. Mai târziu însă începu să se apropie încet, strecurându-se prin mulțime, până ce ajunse în preajma ei. Apoi iar stătu pe loc și se dădu câțiva pași înapoi... În sfârșit, nu se mai putu stăpâni. Își încheie pieptarul și se duse drept la Rafila.

— Rafilo, vii la joc? întrebă cu glas slab, tremurător.

Femeia se uită la Toma. Dar el nu zise nici cât, parcă n-ar fi auzit nimic. Numai ochii îi licăreau ca două mărgele de sticlă. Pe Rafila o înspăimântară licăririle acestea și nu îndrăzni să răspundă.

Așa stătură un răstimp tustrei, nemișcați ca niște oameni de ceară.

Pe urmă Tănase întrebă iar, acum mai răspicat:

— Rafilo, auzi?... Vii la joc?

Rafila atinse pe bărbatu-său ușor pe umăr. Toma tresări ca ars, se uită buimăcit, când la unul, când la celălalt, apoi zise cu glas răgușit, șters:

— Du-te... du-te, ce mă mai întrebi?!

Se uită cu băgare de seamă după ei și văzu cum o prinde Tănase de mijloc și cum o trage spre el. Văzu cum își odihnește nevasta lui brațele pe brațele lui Tănase, cum își încolăcește mâinile pe grumajii lui, cum se lipește de el.

Vedea bine că fețele lor străluceau de o bucurie pătimășă. Și iată, acum povestesc... Tănase îi spune ceva, dar ea nu-l aude. Tănase își pleacă obrajii spre obrajii ei, parc-ar vrea s-o sărute, și ea zâmbește dulce și două ruji purpurii i se aprind în obraji...

Lui Toma i se părea că toată lumea e scăldată în sânge, că toate se tulbură și se schimbă într-o uriașă baltă mohorâtă.

În clipa aceea, însă, o mână groasă, noduroasă, se apăsă pe umărul lui și un glas răgușit și tremurat îl izbi în urechi:

— Nu te uita la ei, Tomo!... Lasă-i în pace să se veselească și nu te mai uita la ei!

Toma se întoarse speriat, ca un hoț prins cu ocaua mică. Un om sălbatic la căutătură sta înaintea lui și zâmbea batjocoritor. Era Gavrilă Boroii. Se lăsă alene pe laviță, lângă Toma, și începu să-l cumițească:

— Femeia e bună spânzurată, auzi tu, Tomo?... Așa-i cum îți spun eu, degeaba crezi c-așa ș-așa... Din femeie se trag toate fărădelegile și toate păcatele lumii...

Se opri oleacă, așteptând parcă vreun îndemn din partea lui Toma. Acesta însă nu zise nimic.

— Măi Tomo! Tu ești prost! Zău, ești prost! Că tu nu știi ce să faci... Dreptu-i? Îl înhăță pe Toma de umăr și-l scutură, privindu-l drept în ochi: Dreptu-i?

Toma se clătină, întoarse fața și nu răspunse.

— Mă! începu iar Boroii. Ce te uiți tu atâta la ei? Ce te tot uiți? Ce folos să te uiți?... Ascultă ce-ți spun eu, că io-s om pățit și umblat în lume... Eu am prins-o odată pe-a mea, pe cea dintâi, am prins-o tot așa, ș-acolo pe loc am sugrumat-o... Ce te frământă tu atâta?... Am șezut un an în temniță și iată-mă!

Toma îl măsură înspăimântat, apoi se depărtă încet de lângă el.

— Mă, auzi? îi șopti Gavrilă, apropiindu-se iar. Ia seama ce-ți spun eu!... Spânzurată-i bună femeia, da, spânzurată cu picioarele-n sus!

Toma dădu din cap tăgăduitor. El știa bine ce vrea el să facă, dar nu îndrăznea încă s-o facă. Degeaba îl oțelea Boroiu, el știa ce știa. Și cu cât îl povățuia mai stăruitor Gavrilă, cu atât vedea mai limpede ce trebuie să facă, cu atât se întărea mai mult în gândurile lui.

— Femeia-i iad, măi Tomo, femeia-i drac împielițat, îi spunea Boroiu, iar Toma răspunse într-un târziu:

— Bărbatu-i de vină, Gavrilă!

Și acuma, deodată, parcă se simți mai bine. D-aici încolo se uita liniștit la cei doi și nu se mai amăra dacă-i vedea șoptindu-și. Își zicea mereu, c-un zâmbet searbăd pe buze: „Bărbatu-i de vină!...” Și mai târziu, când conteni jocul pentru o clipă, el însuși a început vorba cu Tănase. S-au întrebat de sănătate și au povestit ca doi prieteni buni, au povestit întocmai cum povesteau odinioară când erau amândoi holtei, când încă nu era între ei nimic.

— Voi când vă duceți acasă? întrebă printre altele Tănase.

— Om porni și noi colo spre amiazi, dacă s-o mai potoli gerul, răspunse Toma, adăugând repede: Da tu?

— Păi, știu eu? M-aș duce ș-aș și rămânea... Nu știu cum ar fi mai bine...

— Hai să mergem împreună! zise Toma repede.

Tănase stătu o clipă pe gânduri. Își acoperi ochii cu dosul palmei, uitându-se printre degete la Rafila. Nevasta stătea deoparte cu fața îmbujorată, ademenitoare ca o zână din povești.

— Bine! strigă în sfârșit Tănase vesel.

Ș-apoi jocul începu iarăși, mai zgomotos și mai pățimaș, ca un vârtej de dragoste.

III

Într-amiezi frigul se dezmoțî. Cetele de nori plumburii se răzletîră, dezvelind pe-alocuri în văzduh pete luminoase albastre.

Printr-o crăpătură destrămată, soarele de iarnă își vârî obrazii aprinși, așternând o spoială strălucitoare deasupra pământului îmbrăcat în haină albă...

Rafila și cei doi bărbați, cotoșmăniți bine în haine călduroase, înaintau pe drumul ghețos, ce șerpuia printre strâmtorile Poienii. Zăpada scârțâia sub tălpile lor ca și cobitul unei păsări a morții.

Mai aveau o postată bună până-n Măgura. Toma mergea înainte, sprijinindu-se în bățul de cireș, cu pași mari, grei, cu capu-n pământ, parcă toată grija lui ar fi fost să nu alunece. Mai în urmă veneau ceilalți doi, tândăbind și povestind cu glas domol. Din când în când, își grăbeau mersul ca s-ajungă din urmă pe Toma, dar apoi iar rămâneau înapoi.

Și după o vreme, cerul începu iar să se posomorască...

Norii cenușii se tolăneau prin văzduhul înăbușit, gata-gata să se rostogolească pe pământ, măturând în treacăt creștele dealurilor din preajma drumului. Fulgii se legăneau în aer, căzând fără zgomot și așternându-se peste straturile de zăpadă sfărâmicioasă.

Vuiete de vânt alergau în răstimpuri, prin pădurile moarte, scuturând sălbatic crengile copacilor despuiați...

Toma înainta din ce în ce mai repede, lăsând pe cei doi departe în urmă, încât acuma nu mai auzea nimic din vorbele lor... Sângele îi fierbea în vine. Îi era cald, așa că trebui să-și descheie sumanul la gât... Și, când și când, pumnii i se încleștau strașnic, parc-ar fi strâns pe cineva de beregată.

Un șir lung de plopi bătrâni străjuia drumul. Capetele lor se închinau vâjâind, când încoace, când încolo... Deodată, o creangă neagră, uscată, ca o mână uriașă de om, se rupse, țipând ascuțit, și căzu tocmai în fața lui.

Toma stătu locului și se uită repede înapoi.

Tănase venea încetinel cu Rafla, mână în mână, ca doi logodnici.

Omățul le pălmuia obrazii, dar ei totuși parcă zâmbeau.

Inima lui Toma începu a zvâcni să plesnească. O auzea limpede cum se izbește de coaste, ca peștele-n undiță. Simțea cum îi clocotește sângele ca într-o căldare. Și un glas îl îndemna mereu dinlăuntru.

— Acum!... Acum! își zise Toma încet.

A sărit repede la Tănase și l-a prins de gât.

— Amu să ne răfuim, Tănase!

Rafla se aruncă orbește între ei, dar o mână de fier o zvântură de-acolo, încât căzu mototol la poalele unui plop găunos.

De-aici trebuia să vadă cum învinețește Tănase în mâinile lui Toma, cum îi cade căciula din cap, cum i se îngroașă vinele pe tâmpile și pe frunte. Ea închise ochii, plină de groază.

Un geamăt dureros, slab, prelungit, băjbâi prin aer, apoi niște găfâituri grele, pe urmă și acestea se împrăștiară pe aripile vântului șuierător...

Marcsi

— Adevărat?

— Adevărat...

— Nu-i rău... Și spune: n-a zis nimic când ai sărutat-o?

— Nu... adică... da, da... cred c-a zis ceva... Da, bineînțeles c-a zis...

Marcsi ridica spre el ochii mari, negri și-i urmări cu atenție cuvintele. Pe Ajkay îl tulbură privirea fetei. Roși puțin, se bâlbâi puțin, își pipăi cam nervos cu degetele lanțul de la ceas... și apoi continuă să tacă.

Marcsi își trase scaunul mai aproape de tânărul chipeș și nu-și mai lua privirea de la el. Din ochii mari, strălucitori ai fetei care abia împlinise optsprezece ani, iradia în clipa aceasta o lumină ciudată. Încurajare, speranță. Pe Ajkay privirea vrăjită îl înlănțui. Mai bolborosi câteva cuvinte neînțelese... și nimic mai mult.

La plecare, strânse îndelung mânuța lui Marcsi. I se vedea pe față că voia să-i spună ceva. Fata vru să-l încurajeze. Îl privi. Și Ajkay iar nu putu vorbi...

Pe Marcsi purtarea ciudată a tânărului o scoase cu totul din fire. Îl iubea pe Ajkay și știa că și el o iubește. Însuma toate acele calități datorită cărora un bărbat poate deveni idealul fetelor. Era cunoscut ca un om chipeș, destul de deștept și foarte bogat. Se bucura de mare căutare în fața fetelor și a mamelor. Și totuși Marcsi era gata să plângă după fiecare

vizită a lui Ajkay. Aștepta mai multe de la dragoste: cuvinte dulci, înflăcărare, îmbrățișări pătimașe, sărutări fierbinți. Cu toate că are acum optsprezece ani, și acesta este al doilea admirator vrednic de luat în seamă, pe ea încă n-o sărutase niciun bărbat. Zadarnic îl încuraja. Ajkay nu-i spusese nici măcar: „te iubesc“. Deși toată lumea știa că i-e dragă. Când venea însă rândul mărturisirilor, se tulbura, se fâstăcea, bolborosea – și după aceea tăcea. De doi ani, această scenă se repetase de nenumărate ori și se sfârșise, cu consecvență, mereu la fel.

În vremea asta, sosise în orașelul de provincie un sublocotenent tânăr, cu obraji de fată. Îl chema Rohonczy. Dansa bine, iubea cu pasiune sporturile, în societate știa să povestească de fiecare dată istorioare considerate „spirituale“... Într-un cuvânt, era un om isteț și, foarte curând, toată lumea îl îndrăgi.

La o serată o cunosc pe Marcsi.

— Marcsi, șopti febril, chiar în timpul primului ceardaș, te ador...

Marcsi îl privi. Ochii sublocotenentului străluceau de lumina dragostei.

„În sfârșit, în sfârșit!“ gândi fata în sine a ei și se lipi mai strâns de tunică de gală, cu *brandenburguri* aurite.

De pe buzele lui Rohonczy cuvintele înflăcărare, dragăstoase, dulci curgeau fără încetare. Marcsi asculta amețită această revărsare necunoscută, vrăjită.

— Marcsi dragă, spune, mă iubești și dumneata puțin? Măcar puțin de tot...

Marcsi înclină capul, fără cuvinte. Nu mai vedea, nu mai simțea nimic. În auz îi susurau, neconținut, numai cuvintele microase ale micului sublocotenent:

— Te ador, Marcsika! Te iubesc nețărmit...

Vorbele le mai auzi și atunci când căpșorul ei se odihnea pe pernele moi, albe ca zăpada, și când pe pleoape i se așternu obositor somnul. Vedea privirea înflăcărată a sublocotenentului căutând-o pe a ei. Simțea cum îi cuprinde cu brațul vânjos mijlocul, cum o strânge la piept și nu putea, nu

voia să se opună. Inima îi era plină de un simțământ dulce, necunoscut până atunci. Era nespuse de mulțumită, de fericită...

Apoi imaginația ei scânteietoare își țese mai departe jocurile aurite. Zboară pe aripile ei iuți spre tărâmurile îndepărtate, spre meleaguri fermecătoare... Se vede într-o pădure verde, înflorită. Plutește bucuroasă, veselă, în marea de flori colorată. Un mac cu o cupă mare, roșie ca sângele, o privește, înclinându-se spre ea. Îl rupe ca să i-l dea lui. Rătăcește visătoare și ascultă amețită respirația naturii înflorite, primenite, acele sunete ciudate, răscolitoare, a căror dulce armonie revarsă fericire, dragoste veșnică... Și deodată apare El... Se așează la rădăcina unui stejar bătrân, scorburos. El îi ia mâna. Ochii li se întâlnesc. Se aude o melodie dulce, de vis. Parcă un cor de îngeri ar cânta un imn ceresc, atât de plăcută, atrăgătoare, ispititoare e muzica aceasta. Îi cuprinde mijlocul, iar ea își reazimă de pieptul lui căpșorul cu bucle blonde. Amândoi își șoptesc febril: te iubesc. Buzele lor se unesc, îmbătate de dragoste. Un curent de foc, de fulgere le trece prin vine și le biciuiește sângele înfierbântat într-o voluptoasă furnicare...

Deschide ochii. Pe buze mai simte încă flacăra sărutului, dar în jurul ei totul e întunecos. Câteva clipe nu-și dă seama dacă visează sau e trează. În urechi îi sună într-una cântecul fermecător, aude melodia legănată, ritmică. Apoi sunetele molcome răsună mai puternice, mai hotărâte. Acum poate distinge limpede cântecul *Numai o fată frumoasă este în lumea asta...*

Marcși abia acum înțelege ce se întâmplă. „Bine, dar asta e o serenadă.“

— Oare cine să fie?

Cine altul ar putea fi decât el, care știe să-și învăluie dragostea în asemenea cuvinte dulci, încântătoare!

Sare sprintenă din pat și aleargă la fereastră. Ridică puțin perdeaua și se uită afară. Inimioara-i bate atât de tare, încât de bătăile ei abia mai aude muzica.

— Oare într-adevăr el este?

Era el. Rezemat de fereastră, calm, puțin somnoros, își fuma țigara. Din când în când, sufla scrumul, și atunci focul roșiatic îi lumina chipul.

— Ceardașul! mormăi acum, cu glas cherchelit.

— El e... el e! șopti Marcsi.

— Marcsi!

— Cine-i?

— Te-ai sculat?

— Da.

— Culcă-te.

— Da.

— Nu-mi plac manierele astea copilărești. Tu nu ești potrivită pentru el, el nu-i potrivit pentru tine. De ce să vă amărâți zadarnic?...

Era mama. A plecat, dar Marcsi rămase la fereastră, și privea, privea cu plăcere la sublocotenentul acela tânăr, cu obraji de fată, care nu-i potrivit pentru ea și pentru care nici ea nu este potrivită. Și-și frământa mintea, de ce oare stau lucrurile așa și de ce nu stau altfel?

După aceea, Rohonczy deveni oaspetele de fiecare zi al casei Andorffy. Și Marcsi își întări din ce în ce convingerea că micul sublocotenent este de o sută de ori mai de soi decât Ajkay.

Sublocotenentul și Ajkay se întâlneau de multe ori în casa Andorffy. Marcsi îi compara involuntar pe cei doi bărbați: Cât de vioi, de iscusit, de plăcut este Rohonczy! Ce sumbru, închis și greu de urnit e Ajkay!

„Și de asta am fost îndrăgostită eu?“ se îngrozea la capătul filozofărilor ei.

Idila dură aproape un an. Marcsi nu apuca să iasă pe poartă, că sublocotenentul o aștepta și o întovărășea peste tot, conducând-o înapoi acasă. Și mereu își cânta în fel și chip dragostea lui nețarmurită. Marcsi se bucura sincer ori de câte ori se întâlnea și era împreună cu el, dar inima ei tânjea după ceva mai mult. Sărutul acela înfocat, sărutul visat îi mai ardea încă buzele. Râvnea după ceva ce-i semăna, râvnea să fie sărutată cu adevărat. O mistuia o curiozita-

te chinuitoare. Aștepta ceva extraordinar, ceva imens de la acest „ceva“ necunoscut.

Stătea de multe ori, în doi, cu sublocotenentul și în astfel de prilejuri el îi zugrăvea în culori pătrunzătoare sentimentele sale nemăsurate... dar nimic mai mult.

Marsci se necăjea. Asemenea unui copil căruia nu i se împlinește un capriciu. Lăcrima chiar, în taină, și-i făcea lași, mitocani, stângaci pe toți bărbații...

S-a întâmplat însă ca sublocotenentul Rohoncy să fie nevoit să plece tot atât de neașteptat pe cât de neașteptat venise. Din cauza unei chestiuni de serviciu, a fost transferat la un alt regiment. Abia i-a rămas atâta vreme cât să-și ia rămas bun.

— Așadar pleci? îl întreabă Marsci când Rohoncy veni în vizită de adio.

— Din pacate...

— Pleci cu adevărat?

— Plec, dar inima mea rămâne aici.

Apoi, nu se știe cum, brațul sublocotenentului rătăci pe mijlocul ei. Marsci își apleca ușor capul într-o parte și Rohoncy o sărută... pe obraz...

Au trecut ani de atunci.

Marsci este de mult soția lui Ajkay, dar își aduce totuși adeseori aminte de tânărul sublocotenent cu obraji de fata și de dorința ei din vremea când era nemăritată. Și acum inima îi mai tresare când se gândește la prima ei serenadă și simte și astăzi pe buze acel sărut înflăcărat, de vis.

„Nu există ceva asemănător în realitate!“

Și-și descoase bărbatul:

— Spune-mi, Geza, dar cinstit: afară de mine ai mai făcut cumva curte și altor fete?

— Desigur, și încă nu uneia singure!

— Și spune sincer, ai sărutat fetele acelea?

— Nu, sufletele, pe nici una.

— De ce?

— Știu și eu de ce...

Marcși rămâne pe gânduri. Își aduce aminte de sublocotenent (cum se numea oare?!), de despărțire și de primul ei sărut. Își scutura nemulțumită căpșorul frumos, iar apoi, cam îmbufnată, îi ciripește bărbatului:

— Voi bărbații sunteți atât de nerozi și de lași!

Cântecul iubirii

Prin geamurile peticite se strecoară leneșe cele din urmă tremurări ale amurgului. Lumina ruginie pătrunde în casă din ce în ce mai cernită, umplând odăița cu umbre deșirate.

În vatră flăcările roșcate pâlpaie domol, se preling ca niște limbi de șarpe în jurul ceaunașului funinginit, în care apa de mămăligă hohotește înăbușit. Adieri răcoroase rățăcesc pe sub pereții coșcovi, se furișează înlăuntru și-nvălmășesc, câte-o clipă, jocul blajin al focului...

Pe prichiciul cuptorului, moș Costan șade pipernicit și tăcut, cu privirile pribege, cu gândurile cine știe unde. În fața lui, Ileana, o fetișcană ca un bobocel înrouat, răsuțește, repede-repede, firul subțirel de in.

— Spune, tăticle... mai spune! bâlbâie fata cu glas moale, care, în liniștea înserării, răsună întocmai ca un fâșâit ușor de aripi.

Barba bătută de brumă a moșneagului tremură o clipă.

Se uită galeș, pe sub gene, la Ileana, pe care lumina trandafirică a flăcărilor o învăluie într-o haină scumpă din povești, apoi cu glas lin, cu ochii închiși, parc-ar citi în carte vremile trecute, începe:

— Uite... era fetișcană, ia așa, ca tine. O guriță cât o cireașă coaptă și doi ochi albaștri cum e cerul când e mai limpede. Și cum râdea, cum râdea! Îți fura inima.

A trecut potop de vreme de-atunci, dar îmi aduc aminte de ea, parcă numai ieri aş fi văzut-o. Mai ştii? Poate îmi furase şi mie inima.

Eram pe-atunci ostaş tânăr şi slujeam în Italia, într-un oraşel ca o grădiniţă de flori... C-atunci aşa era lumea. Te prindea la oaste, te ducea prin câte şi mai câte ţări străine, ş-acolo te ţinea cu zecile de ani. Plecai tânăr de-acasă, fără urmă de mustăcioară pe sub nas, şi te întorceai bătrân, bărbos şi toropit, de abia-abia te mai cunoştea cineva în sat... Aşa era lumea, şi pace...

Ea, să fi avut atunci vreo şaptesprezece ani, dar era chipeşă ca un flăcău şi frumoasă, hei, frumoasă ca floarea spinului la începutul primăverii... Avea un nume hăt ciudat... dar noi o poreclisem Minodora, şi Minodora i-am zis cât a umblat printre noi. Şedea într-o cocioabă dărăpănată, în afară de oraş, chiar în preajma lagărului nostru, cu mă-sa dimpreună, o femeie nevoiaşă ca vai de ea. Fata trebuia să zorească ziua-noaptea ca să câştige de-ale gurii. Alerga şi se sfârâma necontenit printre noi, cu un coş plin de plăcinte, de cozonaci, de covrigi şi alte bunătăţi d-ald-astea. Şi noi, oricât de necăjiţi eram, cumpăram totdeauna şi-i goleam coşul, de ne era foame, de nu ne era, numai s-o vedem veselă... Căci cum râdea fata aceea, cum râdea!...

Apoi vezi, aşa trecea vremea. Când în slujbă, când slobozi, cum se nimerea.

Şi-mi venise odată rândul de sentinelă. Era toamnă târzie.

Sufla un duşman de vânt, aspru şi friguros, de parcă-ţi ciupea obrajii cu cleşte înfierbântate. Şi prin văzduh cetele negre de nourii se vrăjmăşeau ca nişte balauri. Eu, ca să nu mă cotropească somnul, umblam de colo până colo, mai tropăiam, mai căscam, ca omul cu urātu-n spate. Şi-un întunerit ca acela, de nu-ţi vedeai nici mâna... Numai dintr-o parte pătrundea prin beznă un firicel de lumină galbenă ca faţa unui om mort. Licărirea aceasta însă tremura din ce în ce mai slăbită, uneori se sfârşea de tot, apoi iar răsărea, dar mai stinsă şi mai potolită parcă... Acolo şedea Minodora. Într-o vreme, clipocind aşa cu ochii deschişi ca iepurele, mi

se păru că aud ceva zgomot dinspre lagăr, ca și când s-ar fi apropiat cineva încetinel, pe-a furișul. Îmi zgâiam ochii cât puteam, ca să deosebesc câtuși de puțin, dar întunericul era așa de gros, parcă eram într-un sac.

— Stai! Cine-i? strigai, însă nimeni nu îmi răspunse. „Bag seama, mi s-a năzărit“, îmi zisei atunci, și prinsei iarăși a mișca.

Dar de-abia trecu o vreme cât să-ți aprinzi luleaua, și zgomotul de adineaori se auzi din nou, acuma mai aproape și mai deslușit:

— Cine-i? zic. Cine-i, că trag!

— Sst... sst! șopti cineva întocmai la spatele meu, eu sunt!

— Feldrihan Luca... tu ești? Încotro?

— Mai domol, bre, făcu el răgușit, să nu te audă... Mă duc...

N-am putut înțelege unde spunea că merge, căci o tivise repede spre casa cu lumină.

Nu mai știu cum s-a făcut, cum nu s-a făcut, dar în clipa următoare m-am pomenit și eu pe urma lui Luca. Alergam ca un smintit prin tufișurile desfrunzite. Rămurelele vlăguite mă plesneau peste ochi, dar eu nu simțeam nimic. Un singur gând îmi rodea sufletul, ca și cum roade cariul în grindă: „Luca se duce la Minodora“. În răstimpuri, totuși, mă opream și ascultam.

Înainte mea auzeam pașii târâți, repezi, ai lui Luca.

Nu-mi pot da seama cât am alergat așa... Mie mi s-a părut un veac întreg. În sfârșit, însă, deodată îmi răsări în față un ochi de lumină, care mă pironi locului. Ascultai cu băgare de seamă, dar, afară de ciocotele inimii mele, acum nu mai auzeam nimic... Mai trecu o clipă, două, apoi un ciocănit slab în geam îmi izbi urechile. Ferestruia se deschise lin, în pervaz se ivi căpșorul Minodorei. Câteva vorbe întretăiate, rostite în fugă, bâjbâiră prin întuneric, și repede, parcă le-ar fi tăiat cu securea, se stinseră și fereastra se închise. Pesemne Luca intrase în casă...

Un vânt rece, ca gheața, prinse a bate dinspre cocioabă.

Simțeam cum mi se strecoară prin carne, prin oase, cum îmi vâjâie în inimă să mi-o crape. Și-apoi deodată mă dezmeticii.

Îmi veni în minte slujba și mă întorsei repede la locul meu.

Mare noroc că n-a dat nimeni peste mine cât am lipsit. În curând fui schimbat, dar în noaptea aceea n-am închis ochii nici o clipă.

M-am mai zbatut eu ce m-am zbatut, cu gândurile mele de băiat aprins, dar în sfârșit ce aveam să fac? Am tăcut... A trecut o zi, au trecut mai multe, dar nimeni, vezi bine, nu bănuia nimic. Fetița tot printre noi, și mai veselă, s-o sorbi cu ochii...

Apoi... pesemne așa a fost să fie.

În vremea aceea ne venise la companie un locotenent nou, să fi avut douăzeci de ani, bun și frumușel ca un fagure de miere. Cum văzu dânsul pe Minodora, cum o îndrăgi foc și prinse a o lua mai cu glume, mai cu vorbe dulci... cum făc feciorii... Dar fetișcana numai râdea de el și-l îmbia cu plăcinte.

Și băiatul, tot mai zăpăcit, și fata, mai rece. Îl vedeam adeseori șoptindu-i la ureche te miri ce, dar nu! Minodora râdea și cu dânsul ca și cu ceilalți, și atâta...

Într-o zi, însă, nu-mi aduc aminte cum, locotenentul nostru și-a luat inima în dinți și a sărutat pe Minodora. A strâns-o în brațe și a sărutat-o drept pe buze, acolo, dinaintea noastră... a sărutat-o, ei, cum îți spun. Fata îi trânti în cap coșul cu plăcinte, plânse, blestemă... dar ce se sinchisea el de aceea? A sărutat-o, și gata! Iar noi râdeam... râdeam să ne prăpădim, ca netoții. Știu eu de ce râdeam? Poate de necaz că n-am sărutat-o noi, poate de bucurie că totuși a sărutat-o cineva. Și-am băgat de seamă că și Luca râdea ca ceilalți. Dar când s-a depărtat locotenentul, iarăși am văzut bine cum i s-au încleștat pumnii, cum a scrâșnit din dinți ca o fiară și cum a mormăit ceva în sine sâsâind...

A mai trecut ce-a mai trecut, și iarăși mi-a venit rândul de slujbă. Minodora parcă uitase sărutarea cu pricina. Ba, în

cele din urmă, prinse a face ochi dulci locotenentului, știi, cum fac femeile când vor să scoată pe bărbat din minți. De vreo două ori locotenentul a îmbrățișat-o... a îmbrățișat-o și a strâns-o cumsecade, și fata nu s-a mai supărat, ci râdea și râdea... Hm!

Dar totuși mi se părea că râsul acela e prea prefăcut, prea sună a sec... Vezi, eu știam ce știam.

Ș-așa, cum zic, mă puse iar de sentinelă, și încă, Dumnezeu știe cum, iar la locul de altă dată. Era tocmai în preajma Crăciunului, și turna o ploaie amestecată cu omăt, gata-gata să te înece. M-am oploșit în gheretă, iar acolo, scutit de umezeală, prinse să mi se îngreuneze capul.

Clipoceam de-a binelea, când, deodată, un bocănit scurt în spatele gheretei mă făcu să sar ca fript. Dădui să ies și mă lovii față în față cu ofițerul de inspecție.

— Cine-a trecut adineaori pe aici? se răsti ofițerul la mine.

— Să trăiți, dom' căpitan, nimeni.

— Nimeni? răcni căpitanul. Nimeni? Minți, hoțule, minți ca un câine! Eu, cu ochii mei, am văzut strecurându-se un om pe-aici, către casa ceea!... Ai dormit, câine! Ei, las' că te învăț eu!

În clipa aceea parcă vedeam înaintea mea pe Luca. El, numai el trebuie să fie. Și, fără să vreau, bolborosii printre dinți: „Sărmanul băiat!“

După o scurtă șovăire, căpitanul porni repede înainte. „Hai!“ zise către mine și ceilalți doi ostași ce-l însoțeau, și ne îndreptarăm grăbiți spre cocioaba în care ședea Minodora. Din ferestrele mici, scofâlcite, izvorau și acum două fuiorașe de lumină roșiatică, întocmai ca niște țâșniri de sânge.

Ajunserăm gâfâind în preajma casei și ne oprirăm. Eram patru cu ofițerul. Părea că din casă se aud oftări, plânsete înăbușite.

Încetinel ne târârăm până sub streășină. Căpitanul se ridică în vârful picioarelor și se uită prin geam. Un glas scâncit de femeie răsună deodată ca o horcăire de moarte: „Ce faci, dragul meu, ce faci?“... „Minodoro, unde ești?... Vino

lângă mine... Vino!“ În lumina scăzută a ferestrei văzui deslușit că fața căpitanului încremenește și se albește ca varul.

— Hai! Înlauntru! porunci răgușit ofițerul și ne opintirăm fuga spre ușă, care, într-o clipă, fu ridicată din țâțâni.

Când ne-am pomenit în mijlocul casei, ne-a cuprins spaima de ce-am văzut. Jos, lângă vatră, încolăcit și schimonosit, zăcea locotenentul nostru, locotenentul care sărutase pe Minodora.

Din gât îi bolbocea gărlă sângele. Când și când, gâfâia înecat. Iar ochii cei de cărbune, ieșiți din orbite, luceau ca două globuri de marmură... La masă, așezat pe laviță, cu fruntea răzimată în palme, Luca privea ca un lup flămând la locotenentul care se lupta cu moartea.

— Mă!... Mă!... ticălosule, tâlharule! răcni deodată căpitanul și se zvârli sălbatic asupra lui Luca.

Feciorul ridică fruntea, se uită o clipă la noi și nu zise nimic.

Nu s-a împotrivit, nu s-a apărat. Ghionturile căpitanului cădeau ploaie peste capul lui, peste obraji, dar el nu scoase nici un glas de durere. Răbda loviturile, parc-ar fi fost un morman de piatră, până-l podidi sângele pe gură și pe nas și se rostogoli amețit la pământ...

Și iac-așa, săraca Minodora... De-atunci nu am mai văzut-o printre noi... Săraca!... Da-i mult de-atunci, tare mult... Și totuși, când îmi aduc aminte de dânsa, mi se pare că numai ieri s-a întâmplat...

Noaptea se revărsase domol, pe nesimțite, și învăluisse pământul în haină de jale. Spuza de stele tresărea sfioasă în văzduhul mohorât. Surâsul înăbușit al frunzelor legănate de reveneala nopții pătrundea în casă ca un glas tânguit, care vine de departe și se stinge.

Fusul Ilenei nu se mai învârte. Iar în ochii ei albaștri, la lumina rumenă a focului din vatră, izvorăște un bob de mărghitar, licărește o clipă, apoi se rostogolește peste obraji ca laptele...

Proștii

Când să iasă Nicolae Tabără din casă, se poticni în prag și cât p-aci să se prăvale cu desagii de-a umăr, cum era.

— Bagă de seamă, bărbate, îi zise nevastă-sa cu glasul răgușit de spaimă, bagă de seamă să nu pățești ceva, că asta nu înseamnă bine!

— Ia taci molcom, măi drace, nu-mi tot cobo a rău, mormăi țăranul necăjit, blejdicăind până în mijlocul ogrăzii. Da ce să pătesc? urmă apoi mai răspicat. Numai voi s-aveți grijă să nu-mi ticluiți vreo pozna până ce ne întoarcem noi... Să fii cu ochii în patru la pologul cela din livadă, să nu-l lași să vi-l mănânce toți câinii!...

Mai boscorodi el vreo trei vorbe, apoi își scoase pălăria de paie zdrențuită, își făcu cruce, închinându-se ca la măntanie, și rosti domol:

— Doamne-ajută!...

Pe urmă își îndesă pălăria în cap, tuși de două ori, scui-pă ascuțit și se întoarse spre feciorul său, care aștepta somnoros deoparte:

— Hai, băiete, să pornim, să nu întârziem!...

Femeia, luminându-le din prag cu felinarul, adăugă și ea, cu mintea ei cea proastă:

— Așa, așa, grăbiți-vă, să nu vi se întâmple ceva... Dumnezeu să v-ajute!...

Dar Nicolae n-o mai auzi. Ieșise repede din ogradă și o apucase cu pași voinicești pe ulița ce se întindea ca un brâu albineț printre casele pitite în noaptea de păcură. În urma lui, feciorul tândălea, ca un mânz trudit, ciulind urechile și uitându-se, când în dreapta, când în stânga, parcă i-ar fi fost frică să nu se năpustească cineva asupra lor.

În colțul ulicioarei ce ducea la gară, felinarul funinginat împrăștia o lumină gălbuie, mucețită. Urmele pervazurilor se tolăneau rășchirate ca degetele unei mâini uriașe și se pierdeau îndată în beznă.

— Taci, că-i bine! răsuflă Nicolae, oprindu-se oleacă sub felinar.

— Oare n-o fi trecut? bâlbâi feciorul, ca să zică și el ceva.

— Da de unde! Doar l-am fi auzit șuierând, făcu bătrânul cu mândrie, urnindu-se iar înainte.

Gara era pustie toacă. Numai într-un ochi de fereastră clipea flacăra bolnavă a unei lămpi de veghere. Cele trei perechi de șine licăreau, ca niște dungi de argint, sub pâlparea luminii chircite.

— Bine că ne vedem aici, blodogori Nicolae Tabără, scârjând prundișul peronului cu pașii săi apăsați. De-acu poate veni când i-o plăcea, că nu mi-e frică...

Dibuiră amândoi prin întuneric, căutând vreun locșor unde să se adăpostească până va sosi trenul. Feciorul, mai îndrăzneț, se apropie de ușa sălii de așteptare și puse încetinel mâna pe clanță. Era încuiată. Zări în stânga ușii o bancă, o pipăi cu băgare de seamă, parcă s-ar fi gândit să se așeze sau nu, stătu o clipă la îndoială și în sfârșit se lăsă alături pe lepedea de piatră dinaintea pragului. Bătrânul își alunecă sarcina pe bancă și se cocoloși și el lângă fecior.

— Pesemne-i cam devremior, se scânci feciorul într-un târziu cu glas potolit.

— Pesemne... Om aștepta, ce să facem? răspunse Nicolae obosit.

Și de-acum amuțiră amândoi. Priveau duși încoace-încolo, se așezau mai bine pe lepede și gemeau înăbușit, în răstimpuri, parc-ar fi fost strânși în curele.

Cerul se mai răzbunase. Pete vinete-șterse, presărate rar cu stele, se deschideau prin volbura neagră de nouri. Și întunericul începu a se limpezi. De jur împrejur linii spălăcite, nehotărâte, tremurau în beznă. Coamele dealurilor din față, ca un tăiuș de fierăstrău uriaș și hodorogit, se deseneau din ce în ce mai lămurit pe pânzișul cenușiu al văzduhului, iar deasupra lor coroanele plopilor bătrâni de pe țărmul Someșului se ridicau negre, ca niște mâini amenințătoare.

Gâlgăitul trudit al apei rățăcea prin aer ca tânguirile neînțelese ale unor oameni prăpădiți de nevoi.

Flăcăul se cotoșmăni mai bine pe lespede, își aduse genunchii până la nas și, cuprinzându-i cu amândouă brațele, bâigui scurt și muștrător:

— Nu mai vine...

— Nu, tuși Nicolae, scotocind în chimir după lulea.

Aprinse și începu a pâcăi alene, nepăsător, scuișând des și țâșnitor printre dinți.

Gara cu magaziile ei sure prinse a se dezbrăca de întuneric.

Un vânt aspru, tomnatic vâjâia prin porumbiștea dimprejur, scutura stăruitor olanele acoperișurilor. Iar peste linie, ascunsă sub sălciile zăvoifului, hruba de nuiele a hamalului răsări și ea, trezită din somn, cu ochiul ei roșu, plâns și ars de sărăcie.

Dinspre târg, deodată, se desluși zgomotul unor pași târâți, greoi, însoțiți de gemete înfundate. Feciorul ridică fruntea și trase cu urechea.

— Vine cineva... zise înăbușit.

Portița zăplazului scârțâi prelung și o babă gârbovită ca un gânj, cu fața zbârcită ca o hribă uscată, se apropie de drumeți.

— Oare n-am întârziat, oameni buni? întrebă dânsa îngrijorată.

— Nu, lele, nu, murmură Nicolae cu pipa între măsele. Da până unde? adăugă apoi cu jumătate gură, în vreme ce baba se ghemui pe bancă, gâfâind ca un dobitoc trudit.

— Până la Beclean, răspuse ea pițigăiat, ștergându-și obrazii cu mânecile cămășii. Numai până la Beclean... A, vai de sufletul meu, ce-am alergat!... Mă temeam să nu întârziu, Doamne ferește, de năprasnicul ăsta de tren, că mi s-a părut că-l aud șuierând când eram pe la biserică. Uuf! Toată- s un lac de apă... Și dumneavoastră-l așteptați?

— Îl așteptăm și văd că nu mai vine...

— Vă duceți departe?

— Ba nu... Până la Salva...

— Apoi ce să faci? Cată să ne sfărmăm și să ne izbim, dacă vrem să trăim în pârdașnica asta de lume... Așa... Ce să facem? Și iar mocniră, acuma tustrei, oftând și gemând în răstimpuri, cum fac țărani când nu mai știu ce să vorbească.

După o bucată de vreme, un felinar verde ieși din cocioaba hamalului. Lumina gătuită se bălăbănea necurmat, dispărea și iar se vedea.

— Aha, tresări flăcăul, de-acu îndată sosește.

Felinarul se mări din ce în ce și pe urmă se desluși și chipul negru, bărbos, al hamalului.

— Să dea Dumnezeu bună dimineța, făcu Nicolae tărăgănat și smerit, sculându-se și dându-se la o parte.

— Noroc, bombăni scurt hamalul.

— Oare vine degrabă, domnule? întrebă și baba, apropiindu-se un pas spre hamalul care înjura, necăjindu-se să potrivească cheia în broasca ușii.

— Ce-mi tot dârlăiești aici, babo? Ce-mi toci capul și dumneata? Nu cumva ți-ai ținea gura? se rățoi deodată hamalul, semeț în sufletul său rânțed că poate certa și el pe cineva care-i mai slab decât dânsul...

Apoi, încetul cu încetul, gara se dezmoți. Prin săli, pe peron, luminile lămpilor începură a răspândi raze palide, cârcălite, care tremurau și se îngrămădeau pe fețele încrețite ale celor ce așteptau. Pe ulicioară, se auzeau tot mai des leopăiturile pașilor grăbiți. Când și când, huruitul roților unei trăsuri înjunghia văzduhul, se iuțea apropiindu-se și se tăia scurt; urma găfăitul cailor trudiți, vorbele repezi, aruncate din vârful limbii, ale celor ce soseau...

Acuma sala de așteptare gemea de lume. Țăranii, cu fețele supte, cu umerii obrazilor ieșiți în afară, cu barba și mustățile zbârcite, se îmbulzeau de-a valma printre muncitorii spâni, cu obrazii ca cenușa, îmbrăcați în straie nemțești murdare și ferfenițite.

Apoi deodată, dintr-o odaie vecină, șeful gării ieși somnoros, bosumflat, învăluit într-o manta groasă, și intră în birou trântind ușa. Se certase cu nevastă-sa, fiindcă îl sculase mai devreme cu cinci minute, și acuma era furios pe toată lumea. Printre oamenii din sală se răspândiră ca fulgerul șoaptele: „Biletele! Vine ăl ce dă bilete!... Haideți la bilete!“ Șeful însă se plimba plictisit, încoace și încolo, cu ochii jumătate închiși, pe urmă se opri, se întinse de câteva ori de-i pocniră oasele, își aruncă privirea spre ceasornicul din perete și se repezi pe peron, unde prinse a trece în revistă pe pasagerii care tropăiau din picioare, zgribuliți și rebeșiți de frig.

În sfârșit geamul ghișeului se deschise și pe marmora soioasă începură a zăngăni banii azvârliți în pripă. Nicolae Tabără cu feciorul său se umeriră și dâșii de zor spre rampă, strângând în pumnii încleștați paralele umezite de sudoare.

Dar un vardist coșcogea se răpști la ei, aținându-le calea:

— Unde vă burdușiți, he? Nu puteți aștepta până vă vine rândul?... Ei, drăcia dracului!...

Îl înșfăcă pe Nicolae scurt de guler și-l bruftui îndărăt, apoi, întorcându-se către un domn îmbrăcat bine, se ploconi zâmbind:

— Pofțiți, domnule, pofțiți înainte!...

... Din depărtare un șuier prelung și răgușit spintecă aerul.

— Vine, vine! fierbea lumea neliniștită, îmbâcsindu-se în ruptul capului spre ghișeu.

— Fă-ți bunătate, domnule, și ne dă două până la Salva, că ne lasă aici mașina! stăruie Nicolae Tabără din dosul rampei, întinzând mâna cu gologanii peste capetele oamenilor.

— Gura, prostule! îl împunse șeful, morocănos, aruncându-i o privire cruntă și disprețuitoare, apoi închise repede fereștriuca.

Țăranii se holbară uluiți unul la altul.

— Cre' că nu ne dă? se auziră printre dânșii câteva voci pline de spaimă, în vreme ce o buduhaliță de femeie limbuță striga în gura mare:

— O, bată-l scârba să-l bată, că mânios l-a mai făcut Dumnezeu!

Șeful, însă, se duse numai la aparatul telegrafic, unde bocăni de două ori, pe urmă iar se întoarse la geam.

Și trenul se apropia mâncând pământul. Scârțâitul sfâșietor al roților, pufăitul obosit al locomotivei se topeau într-un răzbubuit surd, aspru, care creștea mereu. Apoi repede intră în gară și se opri brusc. Conducătorul sări jos cel dintâi și urlă hodorogit:

— Nășăud... o minutăăă!

Câțiva călători coborâră grăbiți, luptându-se să străbată printre cei de pe peron, care năvăliră furtunatic asupra vagoanelor.

— Unde mergeți, proștilor? răcni conducătorul către țărani care alergau zăpăciți în sus și în jos, neștiind unde să se urce. Nu acolo, mă! Mai la vale, prostule, mai la vale-s vagoanele pentru boi!

Conducătorul striga și zâmbea mulțumit în sine că a spus o glumă minunată. Când și când, arunca priviri pline de înțeles unui domn bondoc, care se uita la dânsul și-l asculta cu un surâs de admirație pe buze...

La ghișeu lumea se rărise de-a binelea. Abia vreo câțiva țărani bătrâni și slăbănogi mai forfoteau și se înghesuiau, parc-ar fi stat pe jărat. Nicolae cu feciorul și cu baba, care acum se ținea de dânșii ca scaiul de oaie, alergând neîncetat de la un capăt al rampei la celălalt, priveau rugători în răstimpuri la vardistul care le răspundea printr-o încrunțare din sprâncene și la șeful care țacănea biletele și-i măsura cu sulite de dispreț când din întâmplare îi cădeau înaintea ochilor. În cele din urmă însă ajunseră și ei la fereștriuca.

— Două până la Salva, zise Nicolae pleoștit, numărând gologanii unsuroși pe tabla albă de marmoră.

— Altă dată să te înveți minte, moșicule, îi sâsâi șeful aruncându-i biletele.

— Iartă, domnule, iartă-ne și nu ne năpăstui, bălbâi bătrânul umilit. Că noi suntem proști, păcatele noastre...

Pesemne, așa ne-a lăsat Dumnezeu, proști și necăjiți și nepricepuți, păcatele noastre... Da dumneavoastră trebuie să fiți mai iertători, că sunteți oameni învățați și...

— Hai, pleacă d-aici, să nu te mai aud flecărind! Mi-e scârbă și-mi vine rău când vă văd, izbucni șeful strâmbând din nas, apoi trânti geamul și scuipe cu greutate.

Nicolae Tabără stătu o clipă nemișcat, clătină încetinel din cap, întrebător și nedumerit, pe urmă ieși sprinten, urmat de fecior și de babă. Când ajunseră pe peron, auziră glasul ascuțit al conductorului:

— Gataaa!

Se repeziră tustrei înainte, spre locomotivă, apoi la mijlocul drumului își luară seama și se întoarseră.

— Urcă-te, mă, urcă-te, bătute-ar Dumnezeu să te bată, prostule! zbârnâi prin aer vocea aspră a conductorului.

Nicolae se avântă pe scările unui vagon în ale cărui ferestre zărise capete de țărani. Se cățără de clanță și o smuci cu putere, dar ușa nu îngădui. Și trenul șuieră prelung și începu a bubui și a fosăi.

— Urcați-vă, mă, urcați-vă! fulgeră din nou conductorul, bătăind din mâini și din picioare.

Bătrânul se dădu repede jos și se azvârli la altă ușă, în vreme ce trenul începu a înainta vuind, iar baba se bocea amarnic, frângându-și mâinile. În clipa aceea însă conductorul se năpusti ca un viespe asupra lui Tabără, îl înhăță de după cap, îi trânti un pumn în ceafă și-l îmbrânci pe scări la vale... Feciorul cu baba stăteau deoparte ca doi pociumbi și se uitau cu ochii sticloși de spaimă.

— Să vă sculați mai devreme, putregaiule, și să nu moșășiți, fire-ați ai dracului să fiți, răcni conductorul, dispărând într-un vagon.

Nicolae Tabără se prăvăli grămadă cu obrazul în prundiș și sângele îl prididi pe gură și pe nas. Și așa rămase un dram de vreme, neclintit ca un mort. Creierii îi vuiiau, iar sufletul îi sângera și-l durea mai strașnic ca rănila feței. Apoi se ridică încetinel, clătinându-se pe picioare, își șterse sângele cu poala cămășii și aruncă o privire mută în urma trenului, care se pierdea în ceața zorilor. Un val amar de vorbe îi răsări în suflet, dar buzele lui crâmpoțite de-abia putură rosti oftând:

— Nu v-ajute Dumnezeu sfântul!

Printre nourii bulbucăți în văzduh, la răsărit, o trâmbă de lumină cireșie se zvârcolea și se întetea. Tabără își avântă povara în spinare și porni încet înainte pe o cărare spinosă, cu capul plecat, cu inima urnită, iar feciorul și baba, tăcuți și îngândurați, îl urmară pârjol. Din noianul negru de nouri, însă, soarele scaldat în sânge își înălța biruitor capul și improșca în fețele drumeților o beteală de raze purpurii...